

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Гаруста Юрія Віталійовича на дисертацію Яковчука Євгенія Юрійовича «Адміністративно-правові засади державної політики у сфері мобілізації», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Одним із найбільш болючих питань сьогодення є здійснення державної політики у сфері мобілізації. Адже повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави показало, що існуючий на сьогодні механізм мобілізації економіки, органів державної влади та громадян є досить неефективним. Незважаючи на те, що процес реалізації державної політики у сфері мобілізації вже неодноразово трансформувався, як в нормативно-правовому, так і організаційно-управлінському плані, означений напрямок державної політики все ще досить далекий від ідеального. Сьогодні є вкрай необхідно досягти балансу між максимальним забезпеченням попиту війська та правами і свободами людини і громадянина. А відтак, з огляду на зазначені обставини, дисертація Яковчука Євгенія Юрійовича «Адміністративно-правові засади державної політики у сфері мобілізації» є актуальною і своєчасною, оскільки в ній на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства та правозастосовної практики, з'ясовано сутність та розкрито особливості адміністративно-правових засад державної політики у сфері мобілізації, та розроблено пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини у відповідній сфері.

Дослідження відповідає сучасним науковим програмам, планам, темам, адже воно виконано відповідно до: «Стратегії національної безпеки України», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020; «Стратегії воєнної безпеки України», що була затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021; «Стратегії воєнної безпеки», затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021; «Концепції національно-патріотичного виховання в

системі освіти України», затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390) (с.18).

Досить вірно в роботі окреслено мету (с.18–19) та завдання дисертаційного дослідження (с.19). Об'єкт дослідження (суспільні відносини, які виникають у процесі формування та реалізації державної політики у сфері мобілізації), та предмет дослідження (адміністративно-правові засади державної політики у сфері мобілізації) (с.20) сформульовано відповідно до встановлених вимог.

Дисертаційне дослідження Є.Ю. Яковчука будується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Нормативно-правовим підґрунтям дослідження є сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, зокрема: Конституція України, а також низка законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, положеннях яких прямо чи опосередковано спрямовано на регулювання державної мобілізаційної політики в Україні. Науково-теоретичне підґрунтя становлять праці фахівців з адміністративного, конституційного права, тощо. Окрім того, в процесі підготовки роботи було використано здобутки фахівців з інших галузевих дисциплін, зокрема: теорії держави і права, теорії управління, соціології, філософії, психології, тощо. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять періодичні видання, статистичні матеріали тощо.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем щодо адміністративно-правових засад державної політики у сфері мобілізації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед, у тому, що дисертаційна робота є першою спробою комплексно, на монографічному рівні, з'ясувати сутність, зміст та особливості адміністративно-правових засад державної політики у сфері мобілізації, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства у цій сфері (с.21).

На особливу увагу заслуговують наступні положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що викладені в цій дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість:

- вперше: обґрунтовано, що поняття мобілізації слід розглядати у трьох ключових аспектах: як напрямок державної політики; як адміністративно-правовий інститут; як комплекс спеціальних адміністративно-правових, організаційно-управлінських, фінансово-розпорядчих та інших заходів. На основі зазначеного узагальнено, що категорія «мобілізація» має державно-владний характер, яка невід'ємно пов'язана із широкою діяльністю публічної адміністрації та можливістю застосування нею заходів державного примусу, що підтверджує необхідність сприйняття досліджуваного явища саме як об'єкту адміністративно-правового регулювання; виділено ключові адміністративні процедури державної політики у сфері мобілізації, до яких віднесено: взяття громадян на військовий облік; надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації; отримання компенсації шкоди, завданої транспортним засобам і техніці внаслідок їх залучення під час мобілізації, тощо (с.22).

- вдосконалено теоретичний підхід щодо переліку принципів формування державної політики у сфері мобілізації, до яких запропоновано віднести засади: законності, рівності гуманізму, принципу крайності примусу, принципу публічності, принципу упровадження інновацій (с.23);

- акцентовано увагу на тому, що мобілізація – це особлива юридична конструкція, яка передбачає: об'ємну та широку державну діяльність організаційного змісту; виникнення, зміну та припинення численних суспільно-

правових відносин між різними суб'єктами, зокрема, публічного управління; систему державних заходів, у тому числі примусового характеру, які застосовуються в спеціальному порядку в особливий період (с.38);

- аргументовано, що державна політика в сфері мобілізації є досить нетиповим курсом діяльності публічної адміністрації, формування якого передбачає знаходження балансу між державними та приватними інтересами в умовах ризиків національній безпеці, створення та розгортання широкої нормативно-правової бази, врахування інформаційної безпеки, мобілізаційного плану, потужностей, а також необхідність широкого інформування суспільства про заходи та порядок мобілізації. Складність такої політики полягає в тому, що вона має одночасно забезпечувати обороноздатність держави, національну безпеку та підтримку стабільного функціонування головних інституцій влади, правового поля і максимально стабільний рівень суспільного життя (с.52);

- констатовано, що принцип рівності – це загально-правова, конституційно закріплена ідея про рівні можливості кожного суб'єкта суспільно-правових відносин реалізовувати свої права та досягати законних інтересів незважаючи на будь-які особистісні чинники. Держава сприяє та гарантує реалізацію цього принципу в усіх сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі, за рахунок підтримки окремих верст населення, які, з огляду на об'єктивні причини, обмежені в своїх можливостях. В аспекті формування державної політики у сфері мобілізації принцип рівності дає можливість забезпечити: по-перше, рівність прав і обов'язків громадян в контексті захисту держави та залучення на військову службу; по-друге, соціальну справедливість, коли враховується соціальний стан та умови життя всіх верст населення, у зв'язку із чим проводиться справедлива мобілізація. Крім того, мобілізація повинна гарантувати всім та кожному рівні соціальні гарантії та захист; по-друге, недопущення дискримінації в контексті мобілізаційних процесів за ознаками статі, віку та/або інших суб'єктивних факторів (с.79–80);

- зроблено висновок про те, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері мобілізації представляє собою основу на нормах чинного законодавства України юридичну

конструкцію, яка окреслює систему взаємоузгоджених публічно-владних, державно управлінських заходів та інструментів, за допомогою яких регулюються адміністративні правовідносини між спеціально уповноваженими суб'єктами, які здійснюють діяльність у досліджуваному напрямку. До ключових елементів даного механізму запропоновано віднести наступні: норми адміністративного права; суб'єктів формування та реалізації державної політики в сфері мобілізації; акти реалізації суб'єктами адміністративних норм; адміністративно-правові методи формування та реалізації державної політики в сфері мобілізації; адміністративні процедури (с.139);

- з'ясовано, що під юридичними гарантіями дотримання прав суб'єктів мобілізаційної діяльності найбільш доцільно розуміти визначену нормами чинного законодавства сукупність інструментів, засобів та механізмів, які в своїй єдності забезпечують дотримання та реалізацію суб'єктивних прав та виконання обов'язків спеціально уповноважених суб'єктів у сфері мобілізації. А відтак, ключова мета зазначених гарантій полягає у тому, щоб створити правову основу для здійснення мобілізаційної діяльності, зокрема, а також реалізації державної політики у цій сфері, взагалі. До кола вказаних гарантій віднесено: 1) нормативно-правові, які включають гарантії конституційні, а також гарантії належного регулювання службової діяльності працівників суб'єктів мобілізаційної діяльності; 2) політичні гарантії; 3) процедурно-процесуальні гарантії; 4) трудові гарантії, які належать службовцям (працівникам) суб'єктів мобілізаційної діяльності; 5) юридична відповідальність; 6) гарантії, щодо профілактика та припинення правопорушень по відношенню до суб'єктів мобілізаційної діяльності (с.175);

- аргументовано, що ключовими напрямами удосконалення адміністративного законодавства в частині дотримання прав суб'єктів у сфері мобілізації як один із напрямків державної політики є наступні: по-перше, розробка та прийняття «Концепції державної мобілізаційної політики», метою якої має бути створення правових та організаційних умов для забезпечення протистояння загрозам, які виникають в умовах воєнного стану, а також оперативної мобілізації людських, фінансових, матеріально-технічних та інших

ресурсів; по-друге, вдосконалення системи планування мобілізаційних процесів, що передбачає: по-перше, визначення та змістовний аналіз наявних ресурсів; по-друге, розподіл відповідних ресурсів з урахування потреб фронту; по-третє, визначення планів та процедур проведення мобілізації; по-четверте, створення при міністерстві оборони спеціальних підрозділів, до компетенції яких буде відноситись планування; по-п'яте, забезпечення подальшої цифровізації МСЕК, що дозволить знизити рівень корупції, а відтак попередити порушення прав суб'єктів мобілізаційної діяльності, а також не буде створювати додаткові перешкоди для їх роботи; по-шосте, переглянути систему гарантій діяльності волонтерських організацій, які здійснюють активну матеріальну, логістичну та іншу підтримку української армії (с.184).

У дисертації сформульовано й інші цікаві та практично корисні положення та висновки.

Однак, як і при дослідженні будь-якої іншої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1) На сторінці 20 дисертації здобувач вказує, що «категорія «мобілізація» має державно-владний характер, яка невід'ємно пов'язана із широкою діяльністю публічної адміністрації та можливістю застосування нею заходів державного примусу, що підтверджує необхідність сприйняття досліджуваного явища саме як об'єкту адміністративно-правового регулювання». Із таким твердженням варто погодитись, однак виникає питання щодо того, чи дійсно у органів державної влади достатньо можливостей щодо застосування заходів державного примусу? На це питання в роботі відповіді немає.

2) Вбачається, що занадто звужений перелік принципів формування державної політики у сфері мобілізації пропонує здобувач. Зокрема, до останніх принципів він відносить принципи: «законності, рівності, гуманізму, принципу крайності застосування примусу, принцип публічності,

принцип упровадження інновацій» (с.23).

3) Структура дисертаційного дослідження, на нашу думку, є не зовсім логічною і послідовною. Зокрема, здобувачу варто було б в окремому підрозділі проаналізувати зарубіжний досвід нормативно-правового забезпечення проведення мобілізаційних заходів у разі їх необхідності.

4) Не зовсім зрозуміла, логіка викладання матеріалу у підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження «Суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері мобілізації та їх адміністративно-правовий статус», адже автор спочатку аналізує таку наукову категорію, як адміністративно-правовий статус, а потім окреслює коло суб'єктів реалізації державної політики у сфері мобілізації. На нашу думку, слід було б з початку виокремити відповідних суб'єктів, а потім аналізувати їх адміністративно-правовий статус.

5) Також, в роботі недостатньо уваги приділено аналізу питання мотивації військовозобов'язаних до вступу до лав Збройних сил України, що значно б покращило якість реалізації державної політики у сфері мобілізації.

Разом з тим, зазначені зауваження, переважно, мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції використовуються та можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – як підґрунтя для проведення подальших теоретичних досліджень, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правових засад державної політики у сфері мобілізації; правотворчій сфері – в процесі розробки нових та вдосконалення діючих нормативно-правових актів законодавчого та підзаконного рівнів, в нормах яких закріплюються адміністративно-правові засади державної політики у сфері мобілізації; правозастосовній сфері – з метою підвищення ефективності роботи суб'єктів мобілізаційної діяльності в Україні; освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників, а також лекційних та науково-методичних матеріалів з дисциплін

«Адміністративне право» та «Конституційне право» тощо.

Основні результати дисертації досить повно відображено в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, тезах наукових повідомлень на трьох науково-практичних конференціях. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог. Ознак порушень вимог академічної доброчесності не виявлено.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація Яковчука Євгенія Юрійовича «Адміністративно-правові засади державної політики у сфері мобілізації» є завершеною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, вона має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право на підставі рішення спеціалізованої вченої ради.

Офіційний опонент:

**заступник начальника кафедри
військового права та правоохоронної діяльності
Національного університету оборони України,
доктор юридичних наук, професор,
полковник юстиції**

Юрій ГАРУСТ

